

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
1985

BRNO 1987

ZACHRAŇOVACÍ VÝZKUM NA SLOVANSKÉM POHŘEBIŠTI U NENKOVIC /okr. Hodonín/

Bohuslav Klíma, jr., AÚ ČSAV Brno

/Obr. 10/

Počátkem dubna r. 1985 narazili bagristé JZD Sovětské armády v Čejči na Hodonínsku na kostrový hrob. Stalo se tak při rozsáhlých terénních úpravách, kterými byly na katastru obce Nenkovice rekultivovány svažité pozemky a budovány široké terasy pro výsadbu sadů. Nález, který patrně nepředstavoval první rozrušený hrob, ohlásili OS SNB v Hodoníně. Referent, přizvaný k posouzení objevu, mohl po podrobnějším průzkumu místa i jeho nejbližšího okolí konstatovat existenci slovanského pohřebiště. Vzhledem k závažnosti zjištění i k rychle pokračujícím zemním pracem bylo nutno neprodleně podrobně prošetřit celou skrývanou plochu a provést zachraňovací výzkum. Během deseti dnů bylo čtyřčlennou skupinou pracovníků ústavu na ploše 460 m² prozkoumáno 23 hrobů.

Naleziště leží SSV od obce Karlín, na katastrálním území Nenkovice, v trati "Úlehle". Je situováno na mírně skloněném výběžku táhlého návrší, které se severním směrem příkřeji svažuje do údolí potoka. Na jeho protilehlém břehu se podařilo zjistit více střeptů keramiky, svědčících pro přítomnost slovanského sídliště.

Hrobové zásypy se pod 30 - 60 cm mocnou recentní hnědozemní půdou ve světlém písčitém podloží zcela zřetelně rýsovaly. Jen omezený počet hrobů měl dno zahlobeno mělce, na bázi hnědozemě. Tyto pohřby byly samozřejmě více porušeny, nebo dokonce zcela zničeny. Většinou se zahlobení hrobů pohybovala v rozmezí 80 - 170 cm. Zemřelí byli uloženi v poloze naznak, orientovaní ve směru SZ-JV a s rukama zpravidla podél těla. V některých případech byly děti pochovávány v bočních výklencích. Často se objevily i zbytky dřevěných rakví a jiných konstrukcí, které byly dle určení E. Opravila hotoveny hlavně z dubu /*Quercus sp.*/ a jedle bělokoré /*Abies alba*/. Někdy se dokonce zachovaly velmi dobře a mohou společně s ojediněle dochovaným, nepropadeným hrobem pomoci při řešení otázky konstrukce rakve a jejího vzhledu. V hrobech mužů se nalézaly nože, přezky kožených řemenu, železné hroty šípů a u pasu drobné předměty, původně uložené v koženém váčku. Mezi ně patří např. očílka spolu s rohovcovými ústěpy a břitva. Doprovodnými nálezy v hrobech žen byly různé typy jednoduchých bronzových náušnic /se spirálovitým ukončením, s trubičkovitým závěskem, spirálovitým závěskem i náušnice s dutými kuličkami/, dále lunicovitý závěsek, štítkový vybíjený prsten, rovněž nožky, uložené obvykle u levého boku, přesleny a kování vědra. Objevily se i zlomky srpů a šídla. Zajímavý se jeví soubor keramiky. Nádoby malých a středních velikostí s výdobou ryté vlnice a horizontálních rýh spočívaly výlučně u pravého chodidla pohřbeného. Několik nálezů také dokládá zvyk dávat do hrobů děti slepičí vejce.

Na základě vyhodnocení všech předmětů lze dobu pohřbívání zasadit do samého závěru 9. až první poloviny 10. století. Nenkovické pohřebiště je významné především proto, že dotváří obraz osídlení jižních svahů Ždánického lesa a dokresluje ráz života prostého venkovského obyvatelstva v širokém zázemí mikulčického mocenského centra.

Rettungsgrabung auf dem slawischen Gräberfeld bei Nenkovice /Bez. Hodonín/. Im Verlaufe der umfangreichen Terrainherrichtungen der abschüssigen Grundstücke und bei der Gründung breiter Terrassen für die Obstbaumpflanzung in der Flur "Úlehle" im Kataster der Gemeinde Nenkovice, wurde ein Körpergrab gestört. Bei der Rettungsgrabung gelang es ein kleineres Gräberfeld mit 23 erhaltenen Gräbern zu entdecken. In einigen waren sehr gut Holzbretter von den Särgen erhalten geblieben. Es kamen Bestattungen in Nischen vor. Im Inventar erschienen die üblichen Gegenstände. Aufmerksamkeit verdienen zahlreichere Ohrgehänge von verschiedenen Typen /mit spiralförmiger Beendigung, mit röhrenförmigen Anhängern sowie Exemplare mit hohlen Kügelchen/.

Aufgrund einer sorgfältigen Bewertung der gesamten Funde kann man die Zeit des Bestattens in das alleinige Ende des 9. - Hälfte des 10. Jahrhunderts legen. Das Gräberfeld von Nenkovice ist vor allem dadurch bedeutend, da es einen weiteren Einblick auf die Besiedlung der südlichen Hänge des Ždánický Waldes gewährt und den Charakter des Daseins der einfachen bäuerlichen Bevölkerung im breiten Hinterland des Mikulčicer Machtzentrums ergäntzt.

BŘECLAV - POHANSKO 1985 /okr. Břeclav/

Bořivoj Dostál - Jana Vignatiová, FF UJEP Brno

/Obr. 11-13/

V roce 1985 se na Pohansku pokračovalo ve výzkumu sídliště v bývalé lesní školce v severovýchodní části hradiska /obr. 1:A/. Úseky otevřené v roce 1985 navazovaly na plochy zkoumané v roce 1982 a 1984 /obr. 1:B/ a byly od sebe navzájem vzdáleny 65 m v západovýchodním směru. V západním úseku o rozměrech 1400 m² byl výzkum dokončen, ve východním úseku o ploše 400 m² se prováděla skrývka až na podloží, byly zachyceny a zakresleny rýsuující se sídlištní objekty, ale jejich výzkum byl ponechán na příští sezónu. Kromě toho se podařilo dokončit výzkum několika objektů a hrobu na ploše otevřené v roce 1984 /obr. 1:C/.

Celkem bylo nově objeveno 8 kostrových hrobů a 20 sídlištních objektů, z nichž bylo prozkoumáno 14 objektů; dále byl dokončen výzkum tří objektů zachycených již v letech 1982 a 1984. Kromě toho jsme zaregistrovali dvojitou řadu obdélníkových kulových jam po oplocení puvodní školky, v severozápadním rohu výkopu rýhu elektrického vedení, porůznu několik větších obdélníkových jam po sloupech elektrického a telefonního vedení a při valu systém recentních žlábků souvisejících s lichtenštejnským lesním hospodařením v 19. stol. Tyto žlábků /zjištěné místy již v dřívějších sezónách podél valu/ porušují velkomoravské objekty a vytvářejí v začištěném úseku lichoběžníkovitý útvar /délka 10-12 m, šířka 7,5-9,5 m/, patrně pozůstatek ohrady pro zvěř.

Většinu velkomoravských objektů představovaly obdélníkovité jámy /obj. 133, 170, 171, 173, 176, 178/ různých rozměrů, zpravidla nepřliš hluboké /15-50 cm/. K nim zřejmě patří i většina rysujících se objektů na ploše otevřené a valu. Objekt 174 byl oválný a přecházel v užší části ve čtvercovitou studnu /hl. 120 cm/ zavalenou kameny; obj. 175 měl rovněž oválný pudorys, byl však jen 50 cm hluboký a obsahoval bohatý střepevý materiál. Obj. 179 měl nepravidelný obvod a zvlněné dno dosahující maximálně hloubky 25 cm; jeho zásyp byl prakticky bez inventáře. S výjimkou obj. 174 a 179 šlo vešměs o drobné zásobnicové jámy. K nim asi patřily i jámy ve čtvercích B 80-81 a B 80-83, které odpovídají velikosti hrobovým jamám, ale kostry v nich nebyly objeveny. Jáma 172 měla obrys v podobě L, není však vyloučeno, že souvisela s kúlovými jamkami rozmístěnými na obvodu obdélníkovité plochy o rozměrech 7x3,5 m a byla vlastně jen pozůstatkem štítové stěny povrchové stavby. Tři objekty měly charakter otopných zařízení umístěných na volném prostranství. Objekt 181 byl ohništěm vyloženým kameny, objekt 169 byl hliněnou podkovitou pecí /85x55 cm/ ústící do téměř čtvercovité předpeční jámy /90x90 cm/. Lépe byla zachována hliněná kopulovitá pec v obj. 168; byla kruhová /p 120 cm/, dno bylo vyložené vrstvou plochých kamenů a do červena vypálené stěny kopule se zachovaly do výšky 40 cm. Pec ústila do velké předpeční jámy /hl. 80 cm/ nebo zahloubeného objektu, jehož obvod zasahoval pod okraje výkopu, takže neznáme jeho tvar ani velikost. Na povrchu výplně tohoto objektu byla nalezena železná zástrčka k zámku /obr. 13:24/. Dokončovací práce na zahloubeném objektu 162 nevyřešily jednoznačně jeho funkci; ukázalo se, že pudorys tohoto objektu byl obdélníkovitý /385x290 cm, hl 40 cm/. Jeho střed zaujímal kruhové otopné zařízení /p 130 cm/ vyložené kameny pokrytými mazanicí /šlo tedy buď o vymazané ohniště nebo hliněnou pec/ a od něho na východ byla mísovitá zahloubenina /p 90 cm/ vyplněná uhlíky a mazanicí; pravděpodobněji než obytná se tedy jeví výrobní funkce objektu. Objekt 163 byl patrně jen rampovitým vchodem do objektu 162. Tmavší skvrna mezi obj. 162 a 161 obsahující zvířecí kosti byla jen velmi mělká a nedalo se z ní nic vyčíst.

K nejvýznamnějším objevům sezóny patřily velké povrchové stavby. Z objektu 177 s palisádovými stěnami se zachoval žlab /d 15,5 m; š 40-75 cm; hl až 100 cm/ lomený v pravém úhlu; celková šířka objektu není známa, poněvadž více než polovina od jeho přibližné úhlopříčky se nachází na dosud neprozkoumané ploše. Do žlabu zapadl vypálený hliněný výmaz stěn, zlomky dvou žerňovů, značné množství střepů, z nichž se podařilo slepit dvě nádoby /obr. 12:1, 2/, hliněné závaží /obr. 13:28/, závěsná kování z věder /obr. 13:25, 27/, zlomky nožů /obr. 13:9-11/ aj. Značným zahloubením pozůstatku stěn obj. 177 překonával žlabovitý útvar z Mikulčic-Klášteřiska /Klanica 1985/, jehož plošným rozměrem se značně přibližoval, což upřesní teprve celkový odkryv objektu. Pozoruhodná je i šestice kulových jamek nad severním rohem obj. 177, která by mohla být pozůstatkem povrchové stavby o rozměrech 3x3,4 m. Pozůstatky další velké povrchové kulové stavby byly zachyceny v jihozápadním rohu výkopu. Stavba byla dlouhá 8,5 m a široká 5,3 m; její delší osa měla severojižní směr a jižní štítová stěna byla zaoblená. Kromě ní ji vymezovaly tři řady kulových jamek, tedy jamky po konstrukci okapových stěn a jamky po nosných kulech hřebnové vaznice střechy. Pozůstatky objektu byly porušeny kostrovým hrobem č. 57 /zničil jamku v jeho severovýchodním rohu/. Rozměrově i zaoblením štítové stěny se objekt blíží nedávno popsáným velkým kulovým stavbám z Mikulčic /Kavánová 1985/; chybí však u ní obvodový žlábek. Povrchové kulové domy s apsidovitým uzavěrem jsou zaznamenány v lužickém Tornowě /Donat 1970, 143, obr. 61:b/. Podobná stavba mohla stát na Pohansku na ploše prokopané v sezóně 1985 asi 10 m severovýchodně od výše popsané stavby; byly tam v sypkém písčitém podloží zachyceny dvojice kulových jamek naznačující neúplný pudorys stavby stejné konstrukce.

Ze sídlištních nálezů mimo objekt 177 je třeba uvést ostruhu typu IA /obr. 13:1/ pocházející z kulturní vrstvy. Je chronologicky výrazná /datuje zdejší osídlení do 1. poloviny, ev. prvních dvou třetin 9. stol./, zatímco drobný inventář sestával jen z nožů /obr. 13:7/, z nichž jeden fragmentární byl obloukovitě prohnutý /obr. 13:5/, srpkovitého kování snad ze sedla /obr. 13:6/, kostěných proplétáček /obr. 13:12, 16, 17/ a přeslenů /obr. 13:2, 3/. Dvě celé nádoby /obr. 12:3, 4/ se podařilo rekonstruovat ze střepů z obj. 175. Z povrchové vrstvy obj. 174, jehož západní část se studňovitě zahlubovala, pochází kování vědra /obr. 13:26/.

Kostry v hrobech prozkoumaných v sezóně 1985 byly převážně v natažené poloze, pouze v hr. 61 byla kostra pokrčená; orientovány byly přibližně lebkou k západu, jen dětský hrob směřoval lebkou téměř k jihu. Hroby č. 53-55 patřily ke skupině hrobu zjištěné poblíž zničeného valu již v roce 1984 /Dostál - Vignatiová 1986/, hroby 56-61 byly rozhozeny v jižní části výkopu z r. 1985. Většinou byly bez milodarů, jen v hr. 57 byl nuž, přeslen a hustě rýhovaná nádoba středohradištního rázu /obr. 12:5-7/, mající analogie na kostelním hřbitově Pohanska /Kalousek 1971, 188, 215; obr. 343:1; 404:1/.

Literatura:

- Donat, P. 1970: Haus und Hof. In: Die Slawen in Deutschland, Berlin, 138-147.
Dostál, B. - Vignatiová, J. 1987: Břeclav-Pohansko 1984/okr. Břeclav/, PV 1984, v tisku.
Kalousek, F. 1971: Břeclav-Pohansko I, Velkomoravské pohřebiště u kostela, Brno.
Kavánová, B. 1985: Velké kúlové nadzemní stavby z doby hradištní z Mikulčic, PA LXXVI/2, 398-427.
Klanica, Z. 1985: Mikulčice-Klášteřisko, PA LXXVI/2, 474-539.

Břeclav-Pohansko 1985 /Bez. Břeclav/. Im nordöstlichen Teil des Burgwalles /in der ehemaligen Waldbaumschule/ hat man 1400 m² untersucht und auf weiteren 400 m² eine Abdeckung durchgeführt. Insgesamt wurden 8 Skelettgräber /in einem war ein Gefäss, Spinnwirtel und ein Messer/ und 20 Siedlungsobjekte entdeckt. Die Mehrzahl von diesen bildeten seichte rechteckige Gruben, es kam jedoch auch 1 Brunnen und 3 frei stehende Heizvorrichtungen vor, von diesen 2 tönerner kuppelartige Ofen mit Aschengruben. Zu den bedeutendsten Entdeckungen gehörte der Teil eines grossen oberirdischen Baues /Länge 15,5 m/ mit Palisadenwänden, von denen ein tiefes Fundamentgräbchen erhalten blieb, und weiter ein oberirdischer Bau mit Pfostenkonstruktion /8,5 x 5,3 m/ und einer apsidenförmig abgerundeten südlichen Giebelwand. Von weiteren zwei Pfostenbauten blieben weniger markante Überreste erhalten. Im Inventar der Objekte kamen eiserne Messer, ein Sporen des Types IA, Reifen und Atachen von Eimern, Haken, der Schubriegel eines Schlosses, tönerner Spinnwirtel und Gewichte, Schleifsteine und Glimmerschriebe rmalsteine sowie Keramik mittelburgwallzeitlichen Charakters vor.

VÝZKUM "PETROVY LOUKY" U STRACHOTÍNA V ROCE 1985 /okr. Břeclav/

Zdenka Himmelová, Lubomír Kundera, Zdeněk Měřínský, AŮ ČSAV Brno

(Tab. 7)

V roce 1985 pokračoval výzkum hradiště "Petrova louka" u Strachotína v jihozápadní části lokality, který navázal na výzkumné práce v letech 1983 a 1984 /Měřínský 1985; Himmelová, Kundera, Měřínský 1987, v tisku/.

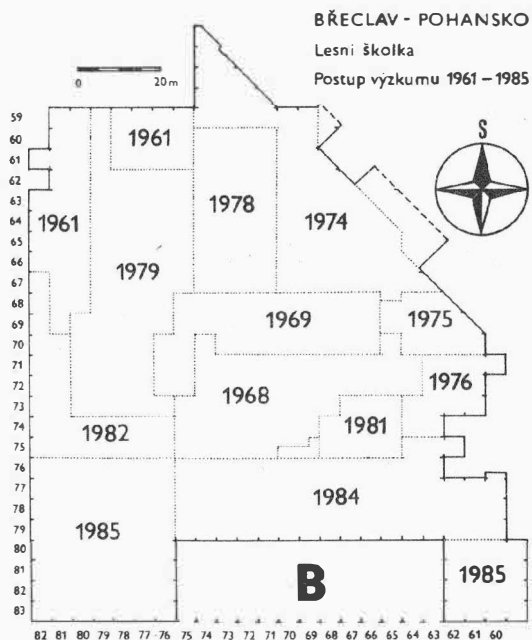
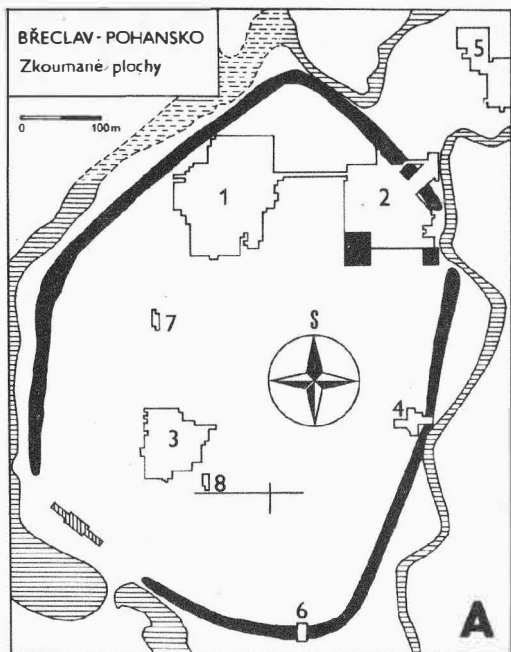
Značné problémy způsobily jarní záplavy, kdy celá lokalita byla zatopena a výzkumné práce mohly být zahájeny až v druhém červencovém týdnu. Stejná situace se opakovala po vydatných deštích začátkem srpna a výzkum mohl dále pokračovat až od konce září. Tak jako v předcházející sezóně jsme se především soustředili na výzkum mladohradištního pohřebiště v jihozápadní části již odkryté plochy. Zde jsme prozkoumali dalších 29 kostrových hrobů náležejících tomuto pohřebiště. Část hrobů, které ležely na úrovni hlinitopísčitého podloží byla již dříve narušena orbou. U těchto hrobů nebyly zachyceny hrobové jámy. Velká koncentrace hrobů se objevila ve čtvercích 8/-34 a 8/-35. Hrobové jámy byly zahloubeny do podloží a rýsovaly se tmavším hlinitopísčitým zásypem. V několika případech se částečně překrývaly a vyskytl se případ, kdy pod jedním hrobem se objevil další hrobový zásyp. Vzdálenosti mezi hroby byly minimální, kolem 20-30 cm. Podobná kumulace hrobů se objevila již ve čtvercích 9/-32 a 9/-31 v roce 1984. V obou případech bylo zjištěno nejen etážovité pohřbívání, ale také vykopání staršího hrobu a jeho nové uložení v neanatomické poloze /tab. 7; 2/. Tato fakta by mohla být dokladem o delší časové existenci pohřebiště.

Hrobová výbava u pohřbů vykopaných v roce 1985 byla proti předchozí sezóně chudá. Pouze z hrobu H 129 pochází dvě bronzové esovité záušnice, jedna stříbrná záušnice se nalezla v hrobě H 136. Další stříbrná záušnice pochází z vrstvy mezi hroby narušenými orbou. Skutečnosti zjištěné výzkumem v roce 1985 nic nemění na předchozím datování mladohradištní nekropole do 11.-12. století.

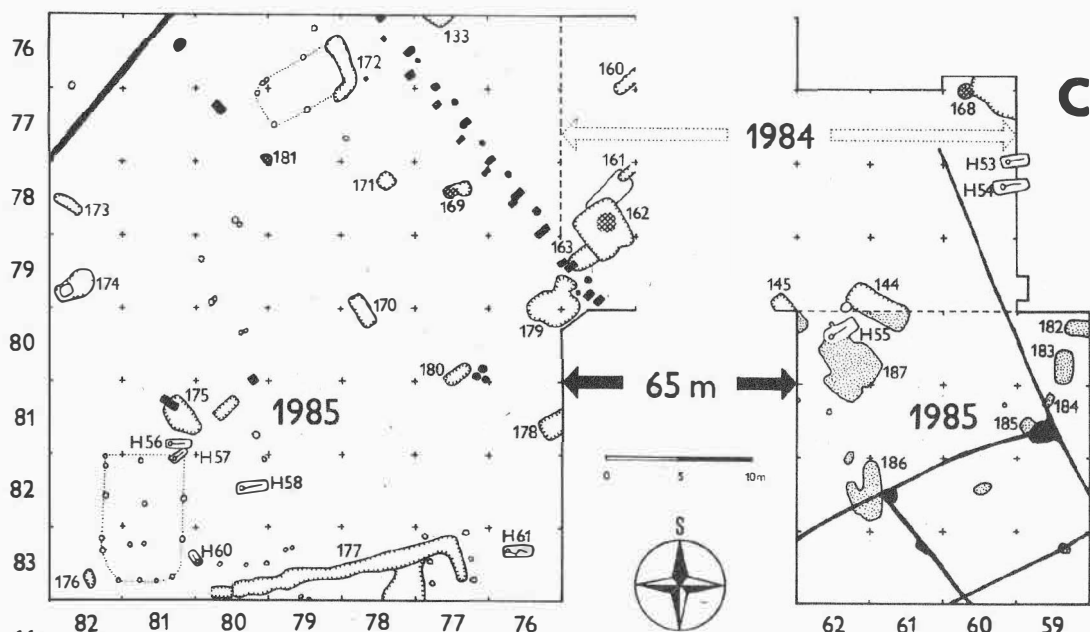
Literatura:

- Himmelová, Z., Kundera, L., Měřínský, Z. 1987: Výzkum "Petrovy louky" u Strachotína v roce 1984 /okr. Břeclav/, PV 1984, v tisku.
Měřínský, Z. 1985: Výzkum "Petrovy louky" u Strachotína v roce 1983 /okr. Břeclav/, PV 1983, 47. Brno.

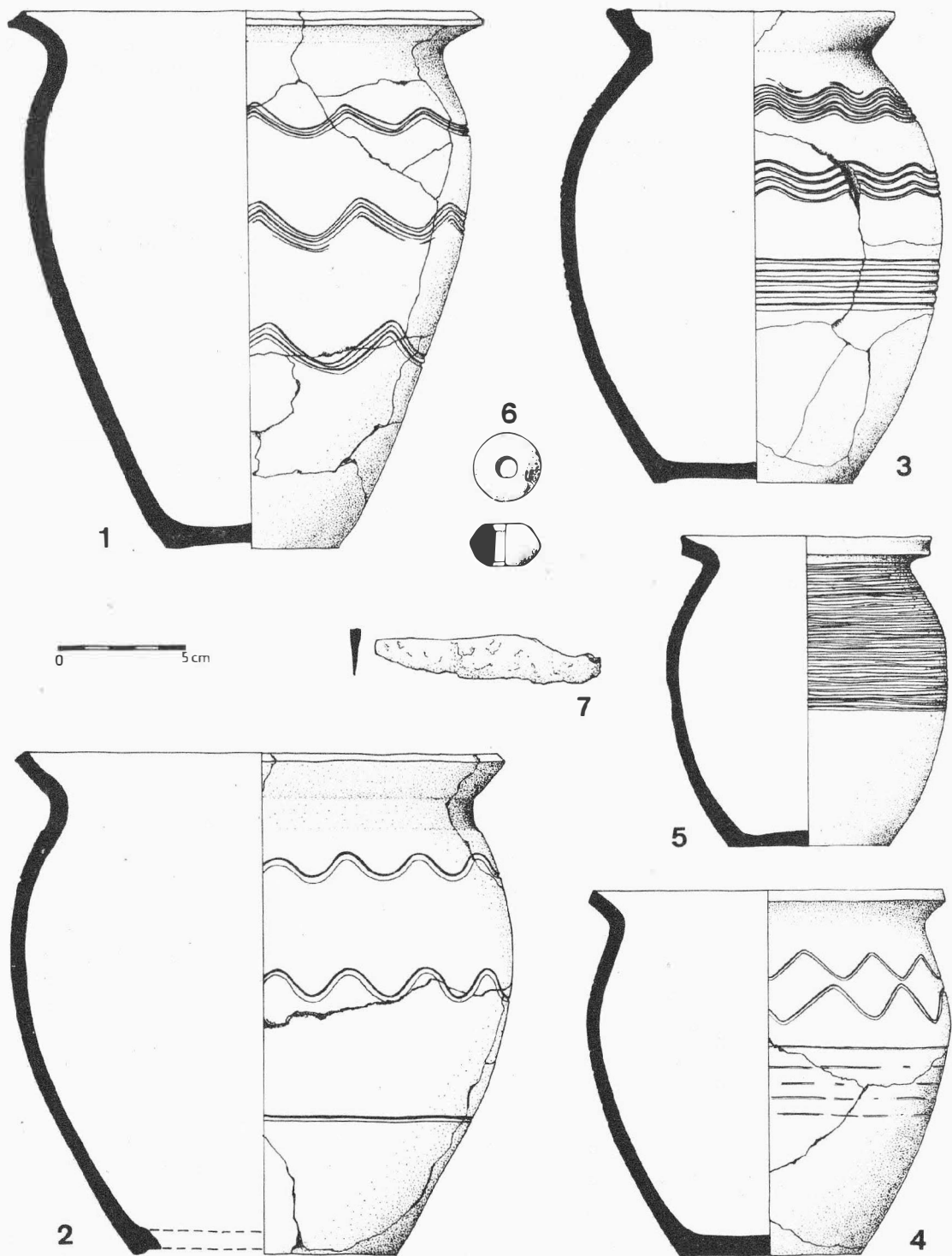
Grabung auf "Petrova louka" bei Strachotín im Jahre 1985 /Bez. Břeclav/. Im Jahre 1985 setzte die Grabung des Burgwalles "Petrova louka" bei Strachotín im südwestlichen Teil der Lokalität fort, die an die Ausgrabungsarbeiten in den Jahren 1983 und 1984 anschloss /Měřínský 1985; Himmelová, Kundera, Měřínský 1987/im Druck/ Wir konzentrierten uns vor allem auf die Untersuchung des jungburgwallzeitlichen Gräberfeldes, im südwestlichen Teil der bereits abgedeckten Fläche. Hier erforschten wir weitere 29 Skelettgräber, die diesem Gräberfeld angehörten. Ein Teil der Gräber war bereits früher durch Ackerung gestört worden. Eine grössere Konzentration von Gräbern erschien in den Quadraten 8/-34 und 8/-35. Die Grabgruben waren in das Liegende eingetieft und in einigen Fällen hat man eine etagenartige Beisetzung der Bestatteten festgestellt. Die Grabausstattung war entgegen der vorhergehenden Saison arm, nur aus Grab H 129 stammen zwei bronzene S-förmige Schläfenringe und einen

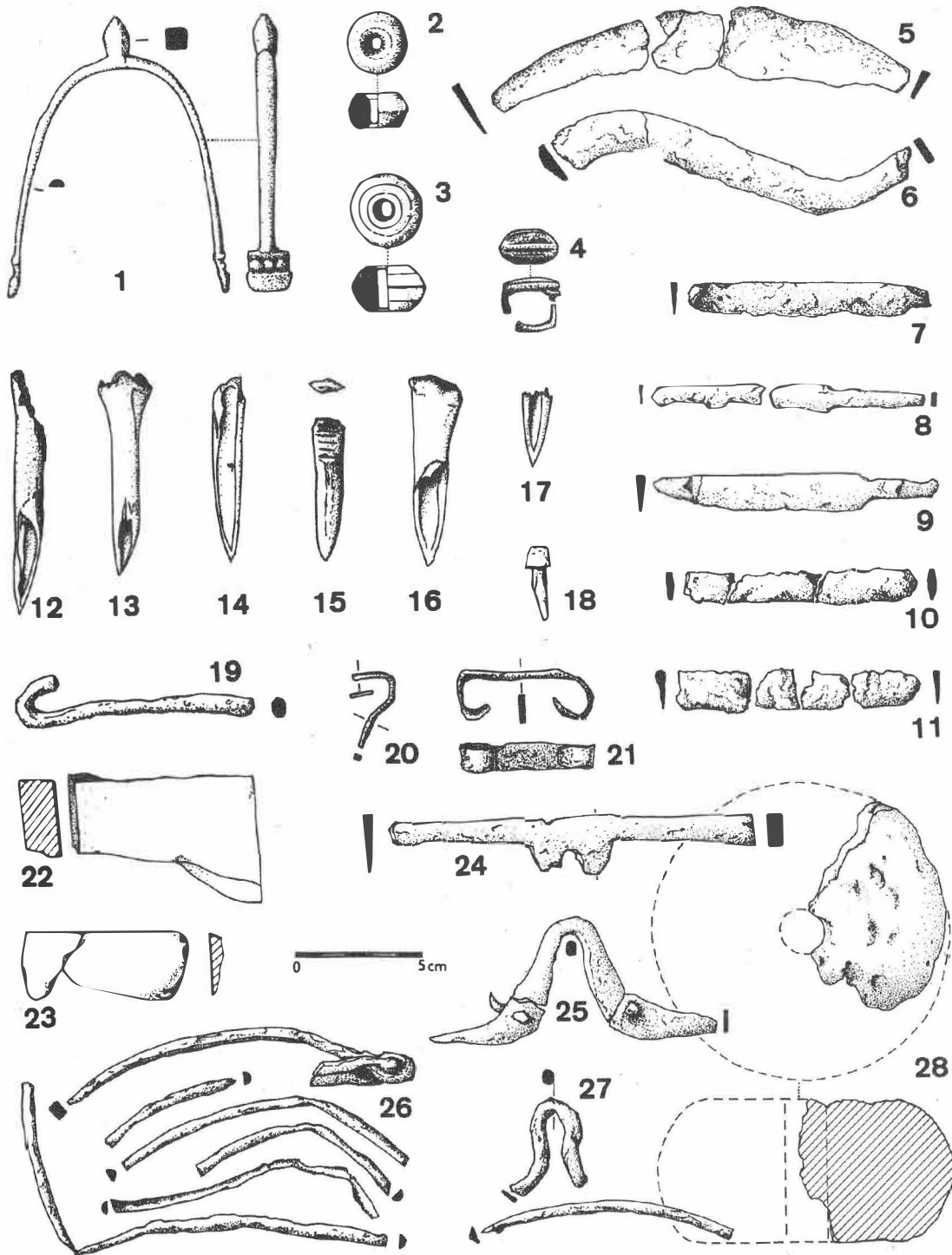
BŘECLAV - POHANSKO
Lesní školka
Plán výzkumu 1985

Obr. 11. Břeclav-Pohansko /okr. Břeclav/. Lesní školka 1985. A - plán Pohanska s vyznačením zkoumaných ploch /1 - velmožský dvorec; 2 - lesní školka, plochy zkoumané v roce 1985 vyznačeny černě; 3 - areál zárověného pohřebiště; 4 - východní brána a okolí; 5 - severovýchodní předhradí; 6 - řez valem v lese; 7 - sídliště za jezírkem; 8 - lesní hrád/. B - postup výzkumu v lesní školce v letech 1961-1985. C - plán výzkumu v roce 1985 /1 - recentní jámy a žlábkky; 2 - zjištěné sídlištní objekty; 3 - prozkoumané sídlištní objekty; 4 - hroby; 5 - kulové jamky; 6 - propálená hlína/. - Waldbaumschule 1985. A Plan von Pohansko mit den untersuchten Flächen /1 - Herrenhof; 2 - Waldbaumschule, die im Jahre 1985 untersuchten Flächen sind schwarz gekennzeichnet; 3 - Areal des Brandgräberfeldes; 4 - Osttor und Umgebung; 5 - Nordöstliche Vorburg; 6 - Wallschnitt im Wald; 7 - Siedlung hinter dem See; 8 - Waldsanddüne /. B Grabungsvorgang in der Waldbaumschule in den Jahren 1961-1985. C Grabungsplan im Jahre 1985 /1 - rezente Gruben und Gräbchen; 2 - festgestellte Siedlungsobjekte; 3 - untersuchte Siedlungsobjekte; 4 - Gräber; 5 - Pfostengruben; 6 - durchglühte Erde/.

Obr. 12.
 Břeclav - Pohansko /okr. Břeclav/. Lesní školka 1985. Keramika z obj. 175 /3, 4/, 177 /1, 2/ a inventář
 hr. 57 /5-7/. - Waldbaumschule 1985. Keramik aus Obj. 175 /3, 4/, 177 /1, 2/ und Inventar aus Gr. 57
 /5-7/.

Obr. 13.

Břeclav-Pohansko /okr. Břeclav/. Lesní školka 1985. Ukázky drobných nálezů z obj. 133/16/, 168/17, 24/, 169/2/, 170/3/, 171/8/, 172/12/, 173/7/, 175/5, 20/, 177/4, 6, 9-11, 13-15, 21, 25, 27, 28/ a ze čtverců B 76-83 /22/, B 82-77 /1/ a B 82-79 /19, 26/. - Waldbaumschule 1985. Auswahl an Kleinfunden aus Obj. 133 /16/, 168 /17, 24/, 169 /2/, 170 /3/, 171 /8/, 172 /12/, 173 /7/, 175 /5, 20/, 177 /4, 6, 9-11, 13-15, 21, 25, 27, 28/ und aus den Quadranten B 76-83 /22/, B 82-77 /1/ und B 82-79 /19, 26/.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1985

- Vydává : Archeologický ústav v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor : akademik Josef Poulík
Redaktoři : Dr. Z. Himmelová, Dr. J. Stuchlíková, Dr. J. Unger
Překlady : Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby : A. Krechlerová
Na titulním listě : bronzová spona z Kostic
Tisk : Moravské tiskařské závody, n.p. Olomouc, závod Gottwaldov,
provoz 34 - Kyjov
Evidenční číslo : ÚVTEI - 73332
Vydáno jako rukopis : 450 kusů - neprodejné